

LBRIS

We know
books

SIMON JENKINS

SCURTĂ ISTORIE A
AMERICII

DE LA PARTIDA DE CEAI LA TRUMP

Traducere din limba engleză
COSMIN NEDELCU

LITERA
București

Cuprins

<i>Lista ilustrațiilor</i>	9
<i>Nota autorului</i>	19
<i>Introducere</i>	21
1. Veniți din Asia (<i>Înainte de 1492</i>)	25
2. Columb intră în scenă (<i>1492–1607</i>)	34
3. Sosesc englezii (<i>1607–1672</i>)	46
4. Războiul regelui Philip și foamea de pământ (<i>1672–1700</i>)	58
5. Rădăcinile imperiului (<i>1700–1756</i>)	70
6. Calea către Revoluție (<i>1756–1775</i>)	78
7. Războiul de Independență (<i>1775–1783</i>)	90
8. Durerile facerii unei republici (<i>1783–1796</i>)	102
9. Modelarea unui continent (<i>1796–1828</i>)	118
10. Îmblânzirea Americii (<i>1828–1850</i>)	126
11. Uniunea în debandadă (<i>1850–1860</i>)	140
12. Războiul Civil (<i>1861–1865</i>)	147
13. Reconstrucție sau nu (<i>1865–1877</i>)	156
14. Epoca Aurită (<i>1877–1900</i>)	166
15. Ultima frontieră (<i>1860–1900</i>)	179

16. Roosevelt și zorii progresiști (1892–1912)	188
17. Marele Război al lui Wilson (1912–1923)	202
18. Nebunii ani 1920 (1923–1929)	211
19. Marea Criză și Noua Înțelegere (1929–1941)	222
20. Lumea în război (1941–1945)	233
21. Pax Americana (1945–1950)	243
22. Pace fierbinte și război rece (1950–1960)	250
23. Anii Kennedy–Johnson (1960–1967)	260
24. Contracultură – protest și iubire (1967–1969)	271
25. Înfrângere și victorie (1969–1989)	279
26. Un jandarm ezitant (1989–2001)	291
27. Războaiele lui 9/11 (2001–2016)	300
28. Lungul secol XX (2016–2025)	313
<i>Concluzie. Realizarea finală</i>	327
<i>Mulțumiri</i>	335
<i>Lecturi suplimentare</i>	337
<i>Anexă. Președinții Statelor Unite ale Americii</i>	339
<i>Indice</i>	341

Lista ilustrațiilor

Fotografiile sunt puse la dispoziție cu amabilitate de către custozii operelor, cu excepția cazurilor în care se precizează altfel, cu caractere cursive.

1. Cliff Palace, Mesa Verde, cca 1190–1260. *Rational Observer/Wikimedia Creative Commons.*
2. Amerigo Vespucci, detaliu dintr-o hartă a Lumii Noi realizată de Martin Waldseemüller, 1507. *Pictures Now/Alamy.*
3. Secotan, Roanoke, 1585. Detaliu dintr-o ilustrație realizată de Theodor de Bry după John White, din Thomas Hariot, *A Briefe and True Report of the New Found Land of Virginia*, 1590. *Barry Lawrence Ruderman Antique Maps, Inc.*
4. *Pocahontas*, 1616. Portret aparținând Școlii engleze după o gravură a lui Simon van der Passe. Colecție privată. *Peter Newark American Pictures/Bridgeman Images.*
5. *Prima Zi a Recunoștinței, Plymouth*, 1621. Pictură de Jennie A. Brownscombe, 1914. Pilgrim Hall Museum, Plymouth, MA. *GL Archive/Alamy.*
6. *Procesul lui George Jacobs*, Salem, 1692. Pictură de Tompkins Matteson, 1855. Peabody Essex Museum, Salem, MA. *Bridgeman Images.*
7. *Tratatul lui Penn cu indienii din 1683*. Detaliu dintr-o pictură realizată de Benjamin West, 1771–1772. Ulei pe pânză, 191,77 x 273,68 cm. Pennsylvania Academy of the Fine Arts, Philadelphia, PA. Donație a doamnei Sarah Harrison (Colecția Joseph Harrison Jr.). Nr. inventar 1878.1.10. *Prin amabilitatea Pennsylvania Academy of the Fine Arts, Philadelphia.*
8. Un proprietar de plantație din Virginia fumând tutun în timp ce muncitorii de pe câmp trudesc în apropiere. Cartonaș

16. Roosevelt și zorii progresiști (1892–1912)	188
17. Marele Război al lui Wilson (1912–1923)	202
18. Nebunii ani 1920 (1923–1929)	211
19. Marea Criză și Noua Înțelegere (1929–1941)	222
20. Lumea în război (1941–1945)	233
21. Pax Americana (1945–1950)	243
22. Pace fierbinte și război rece (1950–1960)	250
23. Anii Kennedy–Johnson (1960–1967)	260
24. Contracultură – protest și iubire (1967–1969)	271
25. Înfrângere și victorie (1969–1989)	279
26. Un jandarm ezitant (1989–2001)	291
27. Războaiele lui 9/11 (2001–2016)	300
28. Lungul secol XX (2016–2025)	313
Concluzie. Realizarea finală	327
Mulțumiri	335
Lecturi suplimentare	337
Anexă. Președinții Statelor Unite ale Americii	339
Indice	341

Lista ilustrațiilor

Fotografiile sunt puse la dispoziție cu amabilitate de către custozii operelor, cu excepția cazurilor în care se precizează altfel, cu caractere cursive.

1. Cliff Palace, Mesa Verde, cca 1190–1260. *Rational Observer/Wikimedia Creative Commons.*
2. Amerigo Vespucci, detaliu dintr-o hartă a Lumii Noi realizată de Martin Waldseemüller, 1507. *Pictures Now/Alamy.*
3. Secotan, Roanoke, 1585. Detaliu dintr-o ilustrație realizată de Theodor de Bry după John White, din Thomas Hariot, *A Briefe and True Report of the New Found Land of Virginia*, 1590. *Barry Lawrence Ruderman Antique Maps, Inc.*
4. Pocahontas, 1616. Portret aparținând Școlii engleze după o gravură a lui Simon van der Passe. Colecție privată. *Peter Newark American Pictures/Bridgeman Images.*
5. *Prima Zi a Recunoștinței, Plymouth*, 1621. Pictură de Jennie A. Brownscombe, 1914. Pilgrim Hall Museum, Plymouth, MA. *GL Archive/Alamy.*
6. *Procesul lui George Jacobs*, Salem, 1692. Pictură de Tompkins Matteson, 1855. Peabody Essex Museum, Salem, MA. *Bridgeman Images.*
7. *Tratatul lui Penn cu indienii din 1683*. Detaliu dintr-o pictură realizată de Benjamin West, 1771–1772. Ulei pe pânză, 191,77 x 273,68 cm. Pennsylvania Academy of the Fine Arts, Philadelphia, PA. Donație a doamnei Sarah Harrison (Colecția Joseph Harrison Jr.). Nr. inventar 1878.1.10. *Prin amabilitatea Pennsylvania Academy of the Fine Arts, Philadelphia.*
8. Un proprietar de plantație din Virginia fumând tutun în timp ce muncitorii de pe câmp trudesc în apropiere. Cartonaj

După înfrângerea URSS în Războiul Rece, Mihail Gorbaciov, președintele sovietic, a întrebat „ce-ar face acum America pentru un inamic“. Au existat numeroase analize ale răspunsului Americii. Conceptul impunerii unei „noi ordini mondiale“ promovată de locatarii succesivi ai Casei Albe a avut o viață relativ scurtă. A părut uneori că America era judecător, juriu și călău al lumii, îndeosebi după trauma din 11 septembrie 2001 și eșecurile din Irak și Afghanistan. Președinții care au urmat au lăsat impresia că ar fi surzi la solicitările fondatorului lor, George Washington, de a se ține departe de conflictele externe, chiar și atunci intervențiile s-au dovedit a fi una după alta niște rateuri.

Disputele privitoare la oportunitatea și la momentul potrivit pentru intervenții datează încă de la nașterea Statelor Unite. A fost o luptă între izolaționismul primilor coloniști din Virginia și zelul misionar al camarazilor lor din Massachusetts. Este facil să-i admirăm pe cei din urmă și dorința lor de a exporta valorile libertății și ale democrației către restul omenirii. Maniera în care s-a făcut lucrul acesta – cu o agresivitate din ce în ce mai mare – a fost controversată. În clipa de față, intervenționistii se războiesc cu izolaționistii, războinicii – cu apărătorii păcii, filantropii globali – cu cei dedicați interesului național. Rezultatul mereu incert al acestei dispute reprezintă esența istoriei americane recente, un lucru rareori mai evident decât în momentul scrierii cărții de față. Sper doar că o înțelegere mai bună a trecutului va duce la o înțelegere pe măsură a prezentului.

I

VENIȚI DIN ASIA

Înainte de 1492

Decorul este malul nămolos al unui lac din White Sands, New Mexico, cu vreo 23 000 de ani în urmă. Se vede amprenta pașilor unei femei care conduce – și uneori cară – un copil pe o distanță de cel puțin un kilometru și jumătate, printre urmele lăsate de mamuți și de leneși. Miracolele arheologiei au permis datarea cu o relativă acuratețe a polenului și a altor substanțe prinse de acele urme. Sunt cele mai timpurii vestigii ale prezenței omenești pe continentul american.

Aceste amprente, descoperite în 2009, sunt acum inaccesibile, însă mulajele lor sunt expuse într-un muzeu învecinat. Chiar și desprinse din mediul lor, transmit un aer de familiaritate dătătoare de fiori. Avem impresia că pășim alături de ei, fiind martori ai periplului prin viață al unor ființe care își lasă amprenta în nisipul timpului. Te emoționează nespul să le vezi.

Istoria națiunii care ocupă acum acele ținuturi – Statele Unite ale Americii – este cunoscută într-o măsură împărțită de puține alte țări, fie și numai pentru că, în comparație cu acestea, este una scurtă. Cele două veacuri și jumătate ale sale sunt, în mare parte, documentate transparent, dar despre continentul pe care s-a întemeiat acea uniune și despre primele lui popoare știm puține lucruri. Până la începutul secolului XXI s-a crezut, în general, că cele două continente americane, cel nordic și cel sudic, au fost locuite prima dată acum 15 000 și 14 000 de ani. Cele mai timpurii semne ale prezenței omenești au fost urmele lăsate de uneltele de

piatră încastrată în schelete care pot fi datate ale unor mastodonți și mamuți. Se presupunea că cei care le folosiseră erau veniți din Siberia, după ce ajunseseră în Alaska pe un fost pod terestru înghețat cunoscut drept Beringia, unde acum se află strâmtoarea Bering. Arheologia genetică a confirmat faptul că primii americani erau, fără discuție, de origine asiatică.

Această perioadă de ocupație a fost asociată cu descoperirile din anii 1920 din Clovis, New Mexico, dar așa-numita cultură Clovis a fost înlocuită, nemaifiind considerată prima de pe continent. Științele datării cu radiocarbon și ale secvențierii ADN-ului au scos la iveală activități anterioare asociate cu tabere, capcane pentru animale, unelte și semințe. Din Idaho, în nord, până în Chile, în sud, dovezile prezenței umane coboară până acum 33 000 de ani. Data respectivă, în momentul de față cea mai timpurie atestată, este valabilă și pentru uneltele găsite în Chiquihuite, o peșteră în regiunea centrală a Mexicului, chiar dacă rămâne una controversată. Ceea ce putem spune cu siguranță este că amprente de pași din New Mexico sunt primele urme ale unor ființe umane reale descoperite până acum pe teritoriul Americii de Nord sau de Sud.

Ampretele au fost atribuite „unei colonizări eșuate care, probabil, nu a lăsat nici o urmă detectabilă genetic“. Unii au sugerat chiar că s-ar putea să fi urmat o migrație a polinezienilor (originari din Asia) care au traversat Pacificul. În ceea ce privește cele mai vechi rămășițe cunoscute ale unei persoane reale, calitatea cu pricina revine osemintelor unui băiețel care au fost descoperite în Montana în 1968. Cunoscut sub numele de „Copilul Anzick“, după ferma lângă care a fost descoperit, el are o vârstă de doar 12 600 de ani. Au fost găsite înrudiri ale ADN-ului său atât cu populații din Siberia, cât și cu unele din America de Sud. Anzick este cel mai vechi american pe care-l știm.

Acești locuitori timpurii trebuie să fi fost grupuri de vânători-culegători care s-au deplasat spre sud din Beringia, fie de-a lungul coastei apusene a Americii – ulterior botezată „autostrada algelor“ –, fie printr-un coridor dezghețat către preiiile

sud-vestice din estul Munților Stâncoși. Schimbările climatice i-ar fi purtat pe nou-veniți tot mai spre sud, ajungând în cele din urmă în America Centrală și de Sud. Aici s-au transformat în popoarele maya, toltec, inca și aztec.

Cei care s-au îndreptat spre est, în interiorul Americii de Nord, au fost multă vreme un mister. Se deplasau în grupuri familiale în căutarea vânatului, fără să aibă prea mare nevoie să se asocieze, din rațiuni de sprijin sau de securitate, în triburi largi. Probabil că acesta este motivul pentru care Congresul Național al Indienilor Americani a izbutit, cu ajutorul cercetărilor academice, să identifice nu mai puțin de 574 de triburi distincte de americani nativi care populează diverse regiuni din ceea ce acum sunt Statele Unite ale Americii, dintre care 229 se află în Alaska. De-a lungul mileniilor, acestea și-au croit drumul către Marile Câmpii și Bazinul Mississippi, îmboldiți pesemne de extincția treptată a mamuților și a altor vietăți de care depindeau. În zonele în care au dat peste pământuri roditoare au început să se așeze. Au descoperit cuprul și au dezvoltat olăritul și țesutul.

Tentativele de clasificare a fazelor preistoriei americane după tiparul diverselor „epoci“ distincte ale Europei, precum cele ale Pietrei, Bronzului sau Fierului, s-au dovedit problematice. Tot ceea ce se știe este că așezările omenești au apărut pe cuprinsul Americii de Nord încă de acum 13 milenii, având o complexitate din ce în ce mai mare. La Watson Brake, în Louisiana, tumulii și gropile asociate cu comunitățile sedentare și cu ceremoniile religioase au fost datate cu 5 500 de ani în urmă. Sunt mai vechi decât piramidele egiptene sau decât Stonehenge-ul Angliei și sugerează că America de Nord avea comunități care au evoluat în paralel cu omoloagele lor mai bine cunoscute din America de Sud. Aceste așa-numite „culturi ale movilelor“ s-au răspândit în tot bazinul Mississippi vreme de mii de ani.

Poate că vechilor americani le-au lipsit cei trei promotori principali ai schimbării din societățile europene și asiatice – fierul, caii și scrisul –, însă aceasta nu pare să fi împiedicat dezvoltarea

agriculturii de subzistență și colonizarea teritorială. Așteptând cu speranța ca într-o bună zi știința să dezvăluie oameni și activități care încă n-au fost scoase la iveală, preistoria americană rămâne învăluită într-o aură de mister. Dintre toate drepturile popoarelor indigene ale lumii, cel mai important este dreptul la istorie. Dar acolo unde istoria se rezumă la movile, gropi, unelte și semințe, dificultatea de a zugrăvi o imagine amănunțită rămâne una cu adevărat mare.

Pe măsură ce avansăm în timp prin ceea ce se numește Era Noastră, care a început acum 2 000 de ani, una dintre cele mai vechi și posibil una dintre cele mai mari așezări cunoscute din America de Nord supraviețuiește la Cahokia, în Illinois. Cahokia se găsește la confluența fluviilor Mississippi și Missouri, lângă orașul actual St. Louis. Ea datează de prin 900–1350 d.Hr. și a fost în mod clar o zonă cu o concentrare mare de oameni. Cercetările au scos la iveală o „suprafață construită“ de vreo 15 kilometri pătrați, extinsă în jurul unei enclave fortificate. Orașul pare să fi cuprins 120 de tumuli ceremoniali de pământ și ansambluri de clădiri, unele dintre acestea având curți interioare, iar altele, chiar băi cu aburi.

Cahokia a fost construită pe un tipar de tip grilă, fără fortificații exterioare. Se estimează că la apogeul ei, pe la 1100, contemporan cu perioada normandă a Europei, ar fi fost căminul a 10 000–20 000 de persoane. Este posibil ca regiunea înconjurătoare să fi adăpostit și mai mulți oameni, poate chiar dublul acestui număr. În centrul așezării, piramida Monks Mound (Movila Călugărilor) ar fi putut avea o înălțime de 30 de metri, jumătate din cea estimată a dispărutului Tenochtitlan din Ciudad de México. Baza sa avea dimensiuni egale cu Marea Piramidă din Giza, Egipt, și străjuia o piață publică care e posibil să fi avut 20 de hectare. Altă piramidă, Mound 72 (Movila 72), conținea „mormântul omului-pasăre“, aici fiind înhumată o persoană cu mască și cu aripi de pasăre, împreună cu zeci de presupuși slujitori și cu bijuterii confecționate din scoici, datând de pe la 950. Locuitorii n-au lăsat în urmă nimic scris, însă sculpturile lor funerare indică un talent pentru decorațiuni.

S-a discutat mult despre cât de stabilă era ierarhia care caracteriza Cahokia. O așezare atât de mare sugerează o societate complexă, cu un sistem de conducere elaborat. Este greu de crezut că nu a fost precedată de alte așezări, care ne sunt acum necunoscute. În mod limpede, se practicau jertfe omenești, având în vedere că în Movila 72 au fost descoperite 270 de victime în șase faze diferite. Asemenea activități ar fi necesitat un grad de autoritate și de organizare, ca să nu mai vorbim despre o economie capabilă să producă și să distribuie hrană. S-ar putea ca importanța Cahokiei să fi depins de prezența celor două fluvii. Negoțul pe apă era mai facil decât cel pe uscat. Știm că produsele din cupru erau exportate în nord, spre zona Marilor Lacuri, și spre sud, în vecinătatea Golfului Mexic. Este clar cel puțin că America de Nord de la sfârșitul primului mileniu era gazda unui oraș mai mare decât Londra și Parisul acelor vremuri.

Probabil că declinul acestui loc remarcabil a fost provocat de schimbări climatice, asociate poate cu Mica Eră Glaciară din secolul al XIV-lea. El a trăit o renaștere scurtă în secolul al XVII-lea, când așezarea a fost vizitată de exploratorii francezi, cei mai evlavioși dintre aceștia dându-i Movilei Călugărilor denumirea pe care o poartă după ce au locuit în preajma ei și numind colonia învecinată după regele lor, Louis. Chiar și după părăsirea Cahokiei, cultura Mississippi a supraviețuit prin popoarele natchez și choctaw din acest areal. Tribul natchez a fost remarcabil prin faptul că avea o limbă care, din câte se pare, nu era înrudită cu celelalte limbi indigene. El a devenit aliat al coloniștilor francezi din bazin. Relațiile s-au deteriorat la începutul veacului al XVIII-lea, iar o răzmeriță din 1729 a dus la masacre pe scară largă comise de coloniști. Francezii au dus în sclavie în Caraibe mii de nativi natchez.

Chiar dacă este mai mică decât Cahokia, așezarea ramurii pueblo a poporului navajo de la Chaco Canyon din New Mexico are avantajul unor structuri din piatră care stau încă în picioare. Fondată prin 850, populația ei, la apogeul din secolul al XII-lea, este estimată la 15 000 de locuitori. Clădirile circulare sunt foarte dense. Multe au două etaje, dar sunt în paragină și nu mai au acoperiș. Par

să fie compartimentate cu apartamente în formă de fagure, iar sub ele se găsesc *kive*, sau camere ceremoniale subterane. Chetro Ketl, cu ziduri de piatră, pare să fie o asemenea *kivă*.

La periferie se ridică semicircularul Pueblo Bonito, din câte se pare complexul unui palat care conține vreo 300 de încăperi. În interiorul său au fost descoperite scheletele a nouă dintre conducătorii pe linie maternă ai așezării. Un alt palat, Pueblo Pintado, pare să fi avut dimensiuni somptuoase, fiind una dintre cele aproximativ 150 de asemenea clădiri mărețe legate între ele prin drumuri construite în deșertul înconjurător. Cu zidurile și încăperile lor care au supraviețuit, sunt cele mai importante ruine din America.

Chaco Canyon se găsește în centrul a ceea ce era cândva o rețea de drumuri care se întindea pe aproximativ 100 de kilometri. La fel ca la Cahokia, lucrul acesta implică activități comerciale sau pelegrinaje cu un anumit grad de sofisticare, în mod clar comparabile cu cele din America de Sud. Iarăși, cauza declinului din secolul al XII-lea pare să fie schimbările climatice și deșertificarea. Astăzi, Chaco se înalță magnific în izolarea sa, fără șosele sau clădiri moderne care să-i deranjeze antichitatea. Absența luminii artificiale a transformat Chaco într-o destinație populară pentru cei pasionați de privitul stelelor.

Un alt supraviețuitor proeminent al culturii Pueblo se află în sudul statului Colorado, la Mesa Verde. Această așezare datează din secolul al X-lea, o epocă în care aceste ținuturi trebuie să fi fost fertile și animate de oameni. Cu o populație de vreo 20 000 de locuitori, extraordinarele sale locuințe troglodite se ivesc din firide din coasta muntelui, ajungându-se la ele pe trepte și scări. Cliff Palace are în jur de 150 de încăperi săpate în stânca înconjurătoare. Și Mesa Verde pare să fi căzut victimă schimbărilor de mediu. Rămâne cea mai însuflețită dintre toate aceste așezări în ruină, cu camere prin care putem să pășim și cu priveliști către deșertul acum sterp.

Asemenea supraviețuitori sunt puțini și rari, însă aceștia și cei de mai mică însemnătate, precum cei de la Taos, Casa Grande, Canyon de Chelly și din alte părți, sunt suficienți pentru a sugera

că America „descoperită“ în secolul al XV-lea nu era pustietatea vânătorilor-culegători „sălbatici“ descrisă de primii exploratori europeni. Americanii nativi populau, prosperau și într-un anumit sens controlau deja de mii de ani o mare parte din continent.

Urmașii lor au izbutit să se împotrivescă invadatorilor coloniali în asemenea măsură încât și-au păstrat identitatea până în epoca modernă. Printre cele 574 de triburi recunoscute în continuare astăzi, au fost identificate nu mai puțin de 147 de limbi. Niciunde în Europa nu există vreo longevitate tribală sau culturală cât de cât comparabilă. Identitățile și istoriile distincte ale triburilor au fost multă vreme ignorate, fiind studiate și dezvăluite de-abia în secolul XX. Îmi place să cred că obsesia Americii moderne pentru patriotismul local – cum ar fi refuzul de a contopi statele mai mici cu cele mari – este o oglindire a acestei diversități preistorice.

Există puține indicii că societatea americană precolumbiană a fost vreodată violentă sau războinică din fire. Multe triburi aveau conducere matriarhală și majoritatea au coabitat din capul locului cu coloniștii spanioli, francezi și englezi pe măsură ce aceștia înaintau spre nord, dinspre Golful Mexic, spre sud, dinspre Canada, sau spre vest, de pe Coasta de Est. Cei mai mulți dintre ei căutau să facă comerț, de tipul celui cu aur și cu blănuri. În mare măsură, ceea ce a alimentat ciocnirile de-a lungul Coastei de Est, cum ar fi cele cu irochezii sau cu triburile lenape și powhatan, a fost faptul că britanicii erau în căutare de pământuri pentru colonizare.

Din punctul acesta de vedere, chiar și autoritățile britanice au fost de neclintit în privința faptului că noii coloniști nu trebuiau să se extindă către vest, dincolo Munții Apalași, spre ceea ce ei defineau drept teritoriile indiene. Carol al II-lea (1662–1685) a interzis explicit o asemenea întreprindere. De-abia după crearea Statelor Unite independente, în secolul al XVIII-lea, au ajuns pionierii de la frontieră să cucerească ceea ce avea să devină imperiul intern al Americii. După cum vom vedea, triburile cu care aceștia vor intra în contact vor fi împinse din ce în ce mai mult spre vest și li se vor împotrivi într-o măsură din ce în ce mai mare.